

Uluslararası Türk Müteahhitlik Hizmetleri İçin Türk Eximbank Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Y.Doç. Dr. Elçin Taş, Y.Mimar Emre Ekincek

İTÜ Mimarlık Fakültesi, Taşkışla Caddesi 34437 Taksim-İstanbul / Türkiye

Tel: (0212) 2931300

taselcin@itu.edu.tr, emreekincek@hotmail.com

Öz

Uluslararası Türk müteahhitlik hizmetleri, Türkiye ekonomisine katkıları nedeni ile ülkemizin önemli sektörlerinden birisidir. Ülke ekonomisi için vazgeçilmez sektörlerinden biri olan bu sektörün, Türkiye'deki devlet ve özel sektör kurum ve kuruluşları tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Türk Eximbank'ın kuruluş amaçları arasında "uluslararası alanda faaliyet gösteren müteahhitlik firmalarına uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması" ve faaliyet alanları arasında da "uluslararası Türk müteahhitlik hizmetleri sayesinde dış yatırımların geliştirilmesi için kredi açmak, finansmanına katılmak, sigorta ve garanti sağlamak" bulunmaktadır. Bu nedenle, uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerine ilişkin Türkiye'de yer alan kurumlar ve kuruluşlar arasında Türk Eximbank'ı, diğer kurum ve kuruluşlara göre daha farklı bir konumda değerlendirmek gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında, Türk Eximbank'ın uluslararası Türk Müteahhitlik hizmetlerine yönelik programları incelenecek, Türk Eximbank'ın uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerinin desteklenmesindeki önemi belirtilecektir. Daha sonra uluslararası alanda faaliyet gösteren müteahhitlik firmalarının Türk Eximbank'ın uygulamakta olduğu programlara bakış açısını saptayan, Türk Eximbank'ın uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerinin desteklenmesindeki önemini belirten bir alan araştırmasından söz edilecektir. Çalışmanın sonunda Türk Eximbank'ın uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerine daha fazla destek olabilmesine yönelik öneriler getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası Türk Müteahhitlik Hizmetleri, Türk Eximbank, Uluslararası İnşaat Projelerinde Kredi Temini, Teminat Mektubu, Sigorta.*

Giriş

Uluslararası Türk müteahhitlik hizmetleri, inşaat sektörünün son yıllarda önemli gelişmeler gösteren bir koldur. Türk ekonomisinin sıkıntılı günler geçirdiği dönemlerde yaşamlarını sürdürebilmek için yurt dışına açılan müteahhit firmalar ülkeye döviz girdisi sağlayarak, önemli oranda istihdam yaratarak Türk ekonomisine ve gerçekleştirdikleri işler ile edindikleri bilgi birikimi ve tecrübe ile de inşaat sektörüne önemli oranda katkı sağlamışlardır. Ülke ekonomisine ve sektöre önemli katkılar sağlayan uluslararası alanda faaliyet gösteren Türk müteahhit firmalarının bu faaliyetleri sırasında; diğer ülke firmalarının kendi devletlerinin ve sektörün sağlamış olduğu teşvikler sayesinde elde ettikleri rekabet/teknik ve maliyet avantajı, yurt dışında Türk işçi çalıştırma zorluğu, işverenin sertifikalı işçi çalıştırılmasını istemesi, nitelsiz ve kalitesiz iş yapan Türk müteahhit firmaların neden olduğu imaj kaybı ve aşırı rekabet nedeni ile pek çok problemle karşı karşıya kaldığı bilinmektedir. Bu problemlerin yanısıra firmaların sıklıkla karşılaştıkları ve önemle üzerinde durdukları diğer problemler kredi temini ve garanti (teminat mektubu) ve sigorta sorunudur.

Kuruluş amaçları arasında “uluslararası alanda faaliyet gösteren yatırımcılara ve müteahhitlik firmalarına uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması” ve faaliyet alanları arasında da “uluslararası Türk müteahhitlik hizmetleri sayesinde dış yatırımların geliştirilmesi için kredi açmak, finansmanına katılmak, sigorta ve garanti sağlamak” bulunması nedeni ile Türk Eximbank’ı uluslararası Türk müteahhitlik hizmetleri ile ilgili Türkiye’de yer alan diğer kurumlar ve kuruluşlardan farklı bir konumda değerlendirmek gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerinin önemini vurgulamak, bu alanda faaliyet gösteren Türk firmalarının yaşadıkları problemleri tespit etmek, kuruluş amacıyla ve faaliyet alanında uluslararası alanda faaliyet gösteren Türk müteahhit firmalarına destek olacağını belirten Türk Eximbank’ın uygulamakta olduğu mevcut programların firmalar tarafından kullanılabilirliğini araştırmaktır. Belirlenen amaç doğrultusunda, uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerinin katkıları ve sorunları belirlenmiş, Türk Eximbank’ın uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerine yönelik mevcut programları incelenmiş, ve uluslararası alanda faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmalarının Türk Eximbank’ın mevcut programlarına bakış açısını değerlendirebilmek amacı ile bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonunda da Türk Eximbank’ın uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerine daha fazla destek olabilmesine yönelik öneriler getirilmiştir.

1. Uluslararası Türk Müteahhitlik Hizmetleri

Uluslararası Türk müteahhitlik hizmetleri, Türkiye dışındaki ülkelerde gerçekleştirilen inşaat, tesisat, montaj, mühendislik, proje, teknik müşavirlik, işletme, bakım ve onarım gibi faaliyetlerin tümünü ifade etmeye kullanılan bir tanımdır. Uluslararası Türk müteahhitlik hizmetleri; firmaların kar transferi şeklinde veya işçilerin gönderdiği dövizler yoluyla ülkeye döviz girdisi sağlaması, inşaat malzemeleri, makine ve teçhizat ihracı yolu ile ödemeler dengesine büyük katkı sağlaması, istihdam yaratması, Türk uzmanlarının ve işçilerinin eğitim ve deneyimlerine katkıda bulunması, teknolojik bilgi birikimi ve tecrübe sağlaması, inşaat malzemelerinin kalite ve standartlarının yükselmesine sağlanması, ihracata katkıda bulunması, bankacılık sektörünün gelişmesine yol açması, ülkenin uluslararası ilişkilerine katkıda bulunması gibi nedenlerle Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. (www.tmb.org.tr), (DPY Raporu 2001), (Candemir, 2004), (Şenol, 2001), (Koca, 1990)

1970'lerin ilk yarısında uluslararası alanda faaliyete başlayıp günümüze kadar geçen süre içinde gerçekleştirilen proje dağılımında göze çarpan en önemli özellik, üstlenilen projelerinin çeşitliliğidir. Türk müteahhitlik firmalarının yurtdışında gerçekleştirdikleri projelerin dağılımında konut projeleri (% 23,23) ilk sırada yer almaktadır. Daha sonra sırasıyla, yol / köprü / tünel (% 14,41), endüstriyel tesis (% 9,56), kentsel altyapı (% 6,51), iş merkezi (%5,12), sosyal - kültürel tesis (% 5,05), sağlık tesisi (%3,84), idari bina (% 3,43), havaalanı (% 3,41), boru hattı (% 3,38), sulama (% 3,09), turizm tesisi (% 2,89), enerji santrali (% 2,77), liman (% 2,74), petrokimya tesisi (% 2,46) ve diğer tür projeler (% 8,11) gelmektedir (www.tmb.org.tr). Bugün Türk müteahhitlik firmaları, uluslararası alanda bütün finansal, yönetsel ve teknolojik araçları kullanarak çalışmakta, çok ileri teknoloji gerektiren projeler hariç her türlü projeyi gerçekleştirebilecek kapasiteye ulaşmış bulunmaktadır. Uluslararası inşaat sektörünün en önemli yayın organlarından biri olarak gösterilen Engineering News Record (ENR)'in, 2005 yılında kendi ülkeleri dışındaki projelerden sözleşme geliri sağlayan "Dünyanın En Büyük 225 Uluslararası Müteahhitlik Firması" (The Top 225 International Contractors) raporunda; ilk 100 firma arasında 4 Türk müteahhitlik firması, 225 firma arasında da toplam 14 Türk müteahhitlik firması yer almaktadır. Aynı kaynağın 2006 yılı raporlarına göre ilk 50 firma arasında 1, 51-100 firma arasında 4, 101-150 firma arasında 8, 151-200 firma arasında 5 ve 201-250 firma arasında 2 firma olmak üzere toplam 20 Türk firması "Dünyanın En Büyük 225 Uluslararası Müteahhitlik Firması" arasına girmeyi başarmıştır. (www.enr.com)

Öneminin tartışılmaz olduğu uluslararası müteahhitlik hizmetleri alanında faaliyet gösteren firmaların karşılaştıkları problemler arasında; uluslararası yabancı müteahhitlik firmalarının kendi devletlerinin ve sektörün geliştirdiği işbirliği, idari, yasal ve finansal tedbirler sayesinde oldukça önemli rekabet/teknik ve maliyet avantajı elde etmeleri, yurt dışında Türk işçi çalıştırma zorluğu, işverenin sertifikalı işçi çalıştırılmasını istemeleri, niteliksiz ve kalitesiz iş yapan Türk müteahhit firmaların neden olduğu imaj kaybı ve aşırı rekabet gösterilebilir. Bu problemlerin yanısıra firmaların sıklıkla karşılaştıkları ve önemle üzerinde durdukları diğer problemler aşağıda tanımlanmıştır.

- **Kredi :** Uluslararası alanda faaliyet gösteren müteahhitlik firmaları, faaliyetleri gereği kredi ihtiyacı duyabilmekte ve kredi temini konusunda da sorunlar yaşabilmektedirler. Müteahhitlik firmalarının kredi ihtiyacının nedenleri; müteahhitlik firmasının kapasitesi üzerinde iş üstlenmesi, yapım işlerinde gecikmeler, nakit akışındaki gelir ve gider arasındaki vade uyumsuzluğu, hakediş ödemelerindeki gecikmeler, alınan avansın yetersizliği yada avansı olmayan projeler, sahip olunan makine parkının alınan veya alınmak istenen iş için yetersiz oluşu, ortak girişimlere (joint venture) ayrılan kaynakların doğurduğu finansman gereksinimi, mevcut kaynakların başka alanlara kaydırılması, mevcut borçların ödenmesi, firmanın aşırı ölçüde kar dağıtımını yapması veya firmadan büyük ölçüde kıymet çekilmesi, sabit kıymet yatırımlarının finansmanı, mevsimlik hareketler ve zarar finansmanı olarak sıralanabilir (Avcı, 2001), (Bodur, 2001). Türk müteahhitlik firmalarının yeni ülke pazarlarına açılmaları ve mevcut ülke pazarlarındaki paylarını arttırmalarını güçleştiren engellerden en önemlisi de, uluslararası alanda üstlendikleri projelerin finansmanı için Türkiye'den proje kredisi (proje finansmanı) sağlayamamalarıdır.

- **Garanti (Teminat Mektubu) :** Türk müteahhitlik firmalarının yurtdışına açılma sürecinin başlangıcından günümüze kadar geçen süre içerisinde bir çok banka teknik yeterlilikte olmayan, deneyimsiz müteahhitlik firmalarına teminat mektubu vererek uluslararası alanda iş üstlenmelerini sağlamıştır. Bu firmaların bir kısmı üstlendikleri

işleri bitirmeyerek Türk müteahhitlik firmalarının imaj kaybına uğramasını sağladıkları gibi, Türk bankaları da teminat mektupları karşılığı olan tazminat taleplerini karşılamayarak Türk bankacılık sektörüne güveni zedelemişlerdir. Teminat mektubu ile ilgili yaşanan sorunlar neticesinde, iş yapılan ülkeler kendi bankalarının yada birinci sınıf Avrupa veya Amerika bankalarının teminat mektuplarını kabul etmektedir. Ayrıca, Türk bankalarının teminat mektupları kontrgaranti olarak dahi kabul edilmeyebilmektedir (Candemir, 2004), (DPT Raporu 2006), (Güneş ve diğ.,2004), (Türk Yapı Sektörü Raporu 2005). Uluslararası alanda faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları bu sorun karşısında çok zor yollardan, çok masraflı teminat mektubu temin etmeye çalışmakta veya birçok ülkede bu sorundan dolayı iş kaçırmaktadırlar.

- **Sigorta :** Yurt dışında faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları yaptıkları iş gereği çeşitli riskler ile karşı karşıyadır. Ayrıca proje üstlenilen ülkelerin büyük bir kısmı, dünya finans kuruluşlarının ekonomik ve siyasi bakımdan yüksek derecede riskli olarak nitelediği ülkelerdir. Bu pazarlardaki rakip firmalar risklerini devlet destekli sigorta sistemleri ile giderebilmektedir. Uluslararası pazarlarda faaliyetlerini sürdüren Türk müteahhitlik firmaları, gelişmiş ülkelerin firmalarının sahip olduğu ticari ve politik risk sigortası olanaklarına sahip değillerdir. (Güneş ve diğ.,2004), (Türk Yapı Sektörü Raporu 2005), (Safel, 2000), (Laçın, 1998)

2. Türk Eximbank

Ülke ekonomisine önemli katkıları bulunan uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerinin en önemli sorunlarından kredi, garanti (teminat mektubu) ve sigorta sorununun çözümüne yönelik kurum ve kuruluşlar mevcuttur. Türk Eximbank bu mevcut kurumlar ve kuruluşlar içinde yer alan tek resmi kurumdur. Kuruluş amaçları arasında diğer kurumlardan farklı olarak “yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitlik firmalarına, uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması” ve faaliyet alanları arasında da “uluslararası Türk müteahhitlik hizmetleri sayesinde dış yatırımların geliştirilmesi için kredi açmak, finansmanına katılmak, sigorta ve garanti sağlamak” bulunmaktadır. Kuruluş amacındaki bu farklılık, Türk Eximbank’ın, yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitlik firmaları açısından farklı değerlendirilmesine neden olmaktadır.

Türk Eximbank, dünyadaki diğer ülkelere ait Eximbank’larda olduğu gibi, ticari bankalardan farklıdır. Hisselerinin % 100’ü Hazine Müsteşarlığı’na ait olan bir devlet bankasıdır. Türk Eximbank bir mevduat bankası değildir. Bir başka ifade ile, Türk Eximbank’ın kullandığı fonları, kendisi toplamamaktadır. Türk Eximbank, piyasa koşullarında fonlama yapmamaktadır. Türk Eximbank’ın 4 ülkede muhabir bankası bulunmaktadır. Türk Eximbank sadece uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerinin desteklenmesi, bu sektörün sorunlarına çözüm üretilmesi için kurulmuş bir devlet kurumu değildir. Türk Eximbank uluslararası inşaat sektöründe faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları ile birlikte, yurtdışında faaliyet gösteren girişimcileri, ihracatçıları ve ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları da kısa, orta ve uzun vadeli kredi, garanti ve sigorta programları ile de desteklemektedir. Türk Eximbank’ın uluslararası alanda faaliyet gösteren firmaların yukarıda tanımlanan 3 önemli problemine çözüm olabilecek faaliyet alanları aşağıda tanımlanmaktadır:

2.1. Türk Eximbank'ın Uluslararası Türk Müteahhitlik Hizmetlerine Yönelik Kredi Programları

Türk Eximbank'ın uluslararası alanda faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmalarına yönelik kredi programı, “Ülke Kredi/ Garanti Programı”dır. 1989 yılından beri uygulanmakta olan bu program ile yalnız müteahhitlik firmalarına değil mal ihracatı gerçekleştiren firmalara da nakdi veya gayrinakdi kredi aracılığı ile finansman desteği sağlanmaktadır (www.eximbank.gov.tr). Konuya uluslararası müteahhitlik hizmetleri açısından bakılırsa, bu program yurt dışında iş alan müteahhitlik firmaların, gelişen piyasalarda rekabet edebilmesini ve yeni pazarlara açılmasını sağlamaktadır. Türk müteahhit firmaları için Türk Eximbank'ın Ülke Kredi / Garanti Programı kapsamında proje kredisi sağlaması; yurtdışında üstlenilen projelere aracısız nakdi kredi vermesi ve Türk Eximbank'ın başka bir bankaya garanti vermesi ile gerçekleşmektedir (Karakurt, 2005), (Türk Eximbank Raporu 2002). Yurtdışında faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları, bu programa direk olarak başvuramamaktadır. Projenin bulunduğu ülkenin hükümeti tarafından muhatap tayin edilen veya Türk Eximbank tarafından uygun görülen bankalar veya ilgili ülkedeki resmi kurum veya kuruluşlar bu programa başvurabilmektedir.

2.2. Türk Eximbank'ın Uluslararası Müteahhitlik Hizmetlerine Yönelik Garanti Programları

Türk Eximbank'ın uluslararası alanda faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmalarına yönelik olarak uyguladığı garanti başlığı kapsamında değerlendirilen tek program, “Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetlerine Yönelik Teminat Mektubu Programı”dır. Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Koordinasyon Kurulu'nun görevlendirme kararı doğrultusunda, Türk müteahhitlik firmalarının mevcut pazarlarda kalıcılığının ve yeni pazarlara açılmasının sağlanması amacıyla yurtdışında üstlenilen / üstlenilecek projelerin teminat mektupları ile desteklenmesi için “Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetlerine Yönelik Teminat Mektubu Programı”, Türk Eximbank tarafından 2002 yılı Temmuz ayında yürürlüğe konulmuştur (www.eximbank.gov.tr). Bu program ile, Türk bankaları tarafından kredibilitesi ve üstlendiği / üstleneceği projesi uygun bulunan Türk müteahhitlik firmalarının yurtdışında katılacakları ihalelere ve / veya taahhütlerine yönelik olmak üzere, Türk bankalarının Türk Eximbank'a muhatap kontrgarantileri karşılığında, Türk müteahhitlik firmaları lehine yurtdışı işveren ihale makamına yada işveren makamın bankasına muhatap; geçici teminat mektubu, ihalenin Türk müteahhitlik firması tarafından kazanılması halinde kesin teminat mektubu, işverenin Türk müteahhitlik firmasına avans şeklinde yapacağı ödemelerin geri ödeme garantisi olarak avans teminat mektubu talepleri, Türk Eximbank tarafından karşılanmaktadır (Türk Eximbank Raporu 2004).

2.3. Türk Eximbank'ın Uluslararası Müteahhitlik Hizmetlerine Yönelik Sigorta Programları

Genellikle dünya finans kuruluşlarının ekonomik ve siyasi bakımdan yüksek derecede riskli olarak sınıflandırdığı ülkelerde proje üstlenen Türk müteahhitlik firmaları çeşitli riskler ile karşı karşıyadır. Diğer ülkelere ait müteahhitlik firmaları bu ülkelerdeki risklerini, devlet destekli sigorta sistemleri ile gidermektedirler. Türk müteahhitlik firmalarına devlet destekli sigorta sistemlerini sağlamakla görevli resmi kuruluş Türk Eximbank'tır. Türk Eximbank'ın, bu konuya yönelik yürürlükte olan tek sigorta

programı 2004 yılında uygulanmaya başlanan “Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektuplarının Haksız Nakde Çevrilme Sigorta Programı”dır (www.eximbank.gov.tr). Türk Eximbank’ın bu programı uygulanmasındaki amaç; yurtdışındaki işveren makama Türk müteahhitlik firması tarafından verilen geçici, avans ve/veya kesin teminat mektupları ve/veya işveren makamın bankasına muhatap olarak düzenlenen kontrgaranti şeklindeki teminat mektuplarının haksız olarak nakde çevrilmesi riskine karşı Türk müteahhitlik firmalarının, Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektuplarının Haksız Nakde Çevrilme Sigorta Poliçesi (Poliçe) ile güvence altına alınmasıdır (Türk Eximbank Raporu 2004).

3. Alan Araştırması

Amaç : Uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerini önemini vurgulamak, bu alanda faaliyet gösteren Türk firmalarının yaşadıkları problemleri tespit etmek, kuruluş amacında ve faaliyet alanında uluslararası alanda faaliyet gösteren Türk müteahhit firmalarına destek olacağını belirten tek resmi kuruluş olan Türk Eximbank’ın bu alana yönelik programlarının firmalar tarafından kullanılabilirliğini araştırmak için bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen alan araştırmasında;

- Türk müteahhitlik firmalarının uluslararası alanda faaliyet göstermeye başlamasının ve/veya devam ettirmesinin nedenleri ve bu faaliyetlerinin devamı ile ilgili firma politikalarının belirlenmesi,
- Bu faaliyetler sonucunda elde edilen katkı ve yaşanan problemlerin belirlenmesi,
- Yaşanan problemlerin çözümüne yönelik olarak çalışılan kurumlar ve çalışma sıklığının belirlenmesi,
- Türk Eximbank’ın uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerine yönelik programlarının yeterliliği, kullanımı ve kullanım sürecinin irdelenmiştir.

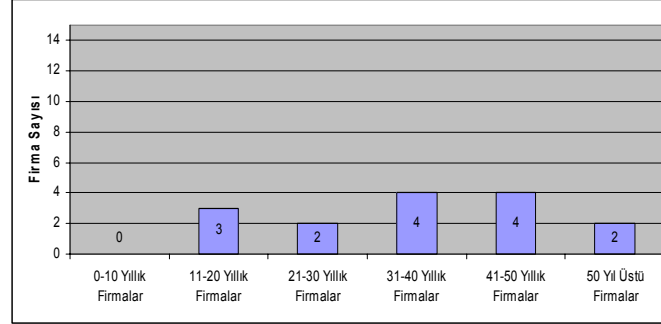
Kapsam : Alan araştırması, Türkiye Müteahhitler Birliği (TMB) üyesi ve uluslararası alanda faaliyet göstermiş ve/veya göstermeye devam eden firmalarla sınırlandırılmıştır. TMB üyesi toplam 134 adet firma bulunmaktadır. TMB verileri ve firmaların resmi internet sitelerinden, firmaların bitmiş ve devam eden işleri araştırılarak, uluslararası alanda faaliyet göstermemiş 36 firma alan araştırmasının kapsamı dışında bırakılmıştır. Böylece alan araştırması için 98 firma hedeflenmiştir.

Yöntem : Anket formu ilgili literatürün ve güncel yayınların incelenmesi sonucunda oluşturulmuştur. Hazırlanan anket formunun kapsamı ve içeriği hakkında öncelikle Türk Eximbank’ın, özel bir bankanın ve uluslararası alanda faaliyet gösteren bir firmanın yetkilisi görüşülmüştür. Onların da görüşü alınarak anket formuna son şekli verilmiştir. Anket formundaki sorular 3 ana grup altında toplanmıştır. Birinci grup sorular, ankete katılan uluslararası alanda faaliyet gösteren firma hakkında bilgi almayı, ikinci grup sorular, firmaların uluslararası müteahhitlik hizmetleri ile ilgili görüşlerini almayı, üçüncü grup sorular ise, Türk Eximbank’ın bu alanla ilgili olarak gerçekleştirdiği uygulamaların yeterliliğini, kullanımını ve kullanım sürecini irdelenmektedir. Anket formu 98 firmaya, alan araştırmasının amacı, kapsamı ve yöntemini açıklayan bir ön yazı ile beraber elektronik posta yolu ile gönderilmiş ve doldurulması istenmiştir. Elektronik posta yolu yapılan anketlerde katılım sayısının düşük olduğu bilindiği için ulaşılabilen firmalara telefon ve elektronik posta yoluyla görüşme talebinde bulunulmuştur. Bu talebe olumlu yanıt veren 7 firma yetkilisi ile birebir görüşme yolu ile anketin cevaplanması sağlanmıştır. Sonuç olarak anket formunu dolduran 15 firmaya

ait cevaplar değerlendirme kapsamına alınmıştır. Elde edilen bulgular soru formundaki yapıya benzer olarak 3 grup halinde değerlendirilmiştir.

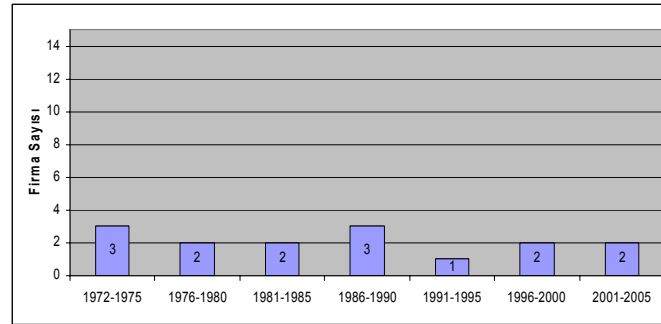
3.1 Anketi Cevaplayan Müteahhitlik Firması İle İlgili Bulgular

Alan araştırmasına katılan 3 firma 11-20 yıl, 2 firma 21-30 yıl, 4 firma 31-40 yıl, 4 firma 41-50 yıl, ve 2 firma da 50 yıldan fazla süredir bu alanda faaliyet göstermektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Alan araştırmasına katılan firmalarının faaliyet süresi

Şekil 2 de görüldüğü gibi alan araştırmasına katılan 3 firma, Türk firmalarının uluslararası faaliyetlerde bulunmaya başladığı 1972 yılında uluslararası alanda faaliyetlerine başlamıştır. 2 firma da 2001 yılından bu yana uluslararası alanda faaliyet göstermektedir.

Şekil 2. Alan araştırmasına katılan firmalarının uluslararası alanda faaliyet süresi

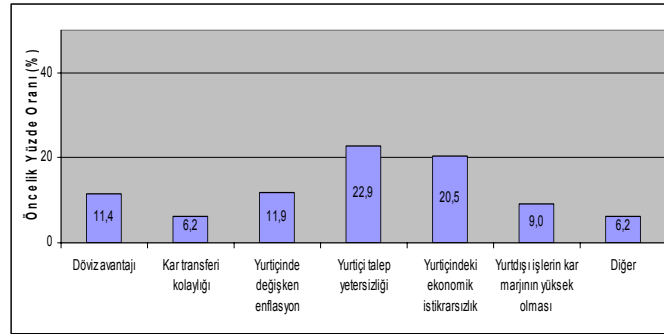
Alan araştırmasına katılan 15 firma, toplam 51 farklı ülkede faaliyette bulunmuş ve/veya bulunmaktadır. 11 firma Rusya ve Kazakistan’ da, 7 firma Libya ve Suidi Arabistan’da, 5 Firma Türkmenistan, Cezayir ve Azerbaycan’da, 4 firma B.A.E. de 3 firma da Afganistan, Irak, Katar, Kırgızistan ve Ürdün’de faaliyette bulunmuş ve/veya bulunmaktadır. Bunlardan farklı 35 ülkede ise 1 firma faaliyette bulunmuş ve/veya bulunmaktadır.

Ankete katılan firmalara gerçekleştirdikleri ulusal/uluslararası projelerin oranı sorulduğunda; firmalardan 9’u uluslararası faaliyetlerinin, ulusal faaliyetlerinden, 5 firma ise ulusal faaliyetlerinin, uluslararası faaliyetlerinden daha fazla olduğunu, 1 firma ise ulusal ve uluslararası faaliyetlerinin eşit yoğunlukta olduğunu ifade etmiştir. Ankete katılan firmalar uluslararası müteahhitlik hizmetlerini vazgeçilmez olarak nitelemiş ve hem ulusal, hem uluslararası inşaat sektöründe karşılaşılan bütün fırsatları değerlendirmeye çalışacaklarını belirtmişlerdir. Firmalardan 5’i, gelecekte uluslararası

inşaat sektörüne ağırlık vereceğini, 9'u ise ulusal ya da uluslararası olmasına bakılmaksızın karşılıklarına çıkan bütün iş fırsatlarını değerlendireceklerini belirtmişlerdir.

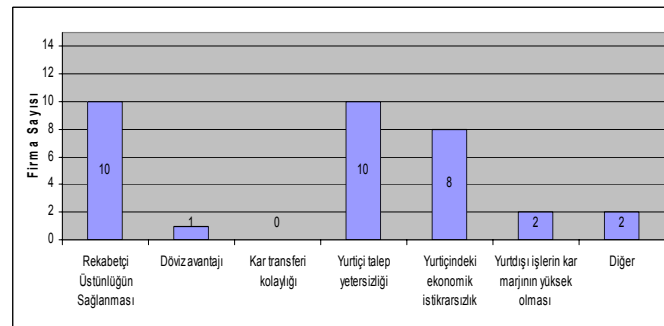
3.2. Uluslararası Türk Müteahhitlik Hizmetleri ile İlgili Bulgular

Türk müteahhitlik firmaları, uluslararası projeler sayesinde Türk ekonomisine kazandırdıkları en önemli katkıları ülkeye döviz girdisi yaratılması, ihracata katkı ve istihdam yaratmak olarak belirtmişlerdir. Uluslararası alanda faaliyet göstermeye başlama nedenlerini ise önem sırasına göre, yurt içi talep yetersizliği, yurtdışındaki ekonomik istikrarsızlık, yurtdışında değişken enflasyon, döviz avantajı, yurtdışı işlerin kar marjının yüksek olması ve kar transferi kolaylığı olarak belirtmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Türk müteahhitlik firmalarının uluslararası alanda faaliyet göstermeye başlama nedenleri

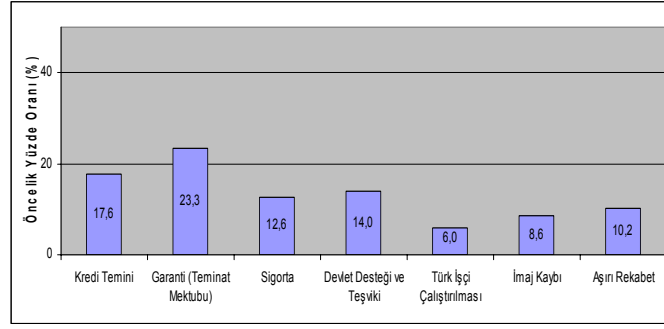
Firmalar halen uluslararası alanda faaliyetlerini sürdürmelerinin nedenleri ise, önem sırasına göre yurtiçi talep yetersizliği, uluslararası alanda faaliyet gösterilen pazarda rekabetçi üstünlüğün sağlanmış olması, yurt içindeki ekonomik istikrarsızlık, yurtdışı işlerin kar marjının yüksek olması ve döviz avantajıdır (Şekil 4).

Şekil 4. Müteahhitlik Firmalarının Halen Uluslararası Alanda Halen Faaliyet Gösterme Nedenleri

Alan çalışması katılan firmaların uluslararası müteahhitlik hizmetleri ile ilgili karşılaştıkları sorunlar önem sırasına göre; garanti (teminat mektubu) sorunu, kredi temini, devlet desteği ve teşvikinin bazı sektörlerde sağlanan teşviklere göre yetersiz olması, sigorta, uluslararası pazarlarda aşırı rekabet ortamı, uluslararası alanda niteliksiz, kalitesiz iş yapan Türk müteahhitlik firmaların neden olduğu imaj kaybı ve yurtdışında Türk işçi çalıştırılmasıdır (Şekil 5). Uluslararası alanda faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları, uluslararası alanda Türk işçi çalıştırılmasını önemli bir sorun olarak görmemektedirler. Bazı ülkelerin ucuz işgücü maliyetleri nedeni ile yerel işçilerinin çalıştırılmasını avantaj olarak değerlendirmektedirler.

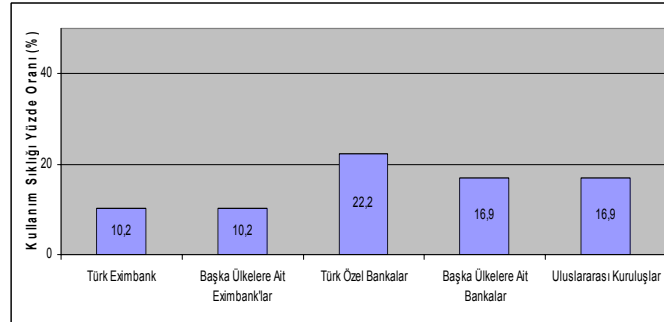

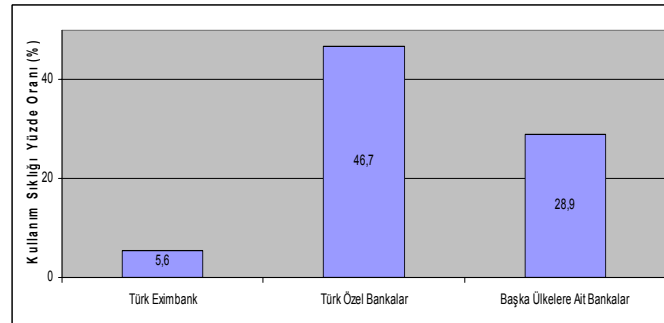
Şekil 5. Uluslararası Türk müteahhitlik hizmetleri ile ilgili sorunlar

3.3. Türk Eximbank ile İlgili Bulgular

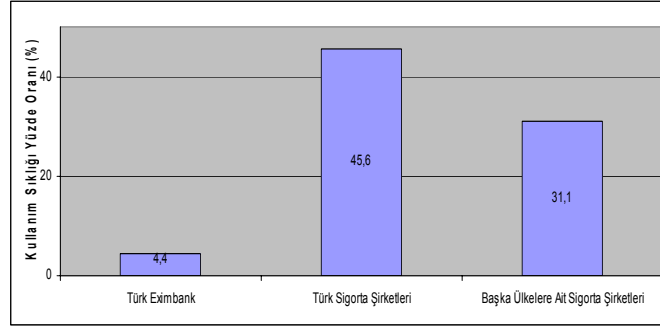
Türk müteahhitlik firmalarının, uluslararası alandaki faaliyetleri sırasında kredi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak en fazla Türk özel bankaları ile çalışmaktadırlar. Türk özel bankalarını uluslararası kuruluşlar ve yabancı bankalar, Türk Eximbank ve başka ülkelere ait Eximbank'lar izlemektedir (Şekil 6). Firmaların garanti (teminat mektubu) ihtiyaçları için birlikte çalıştıkları kurumlar ise sırası ile Türk özel bankaları, yabancı bankalar ve Türk Eximbank'dır (Şekil 7). Sigorta ihtiyacı için birlikte çalıştıkları kurumlar ise sırası ile Türk sigorta şirketleri, yabancı sigorta şirketleri ve yine son sırada Türk Eximbank'dır (Şekil 8). Türk Eximbank'ın kredi, garanti (teminat mektubu) ve sigorta programları yurtdışında faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmaları tarafından çok az tercih edilmekte ve/veya kullanılmamaktadır.

Şekil 6. Kredi temini sorununun çözümüne yönelik olarak çalışılan kurumlar

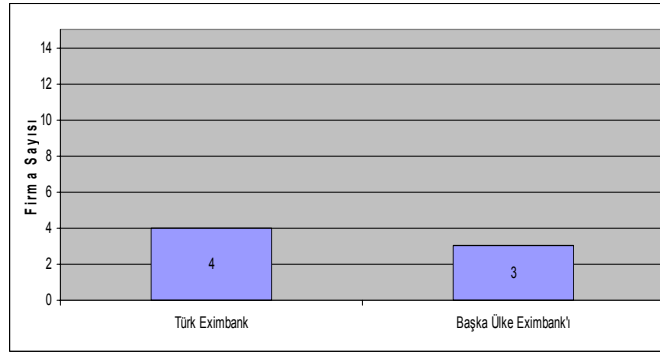

Şekil 7. Garanti (teminat mektubu) temini sorununun çözümüne yönelik olarak çalışılan kurumlar

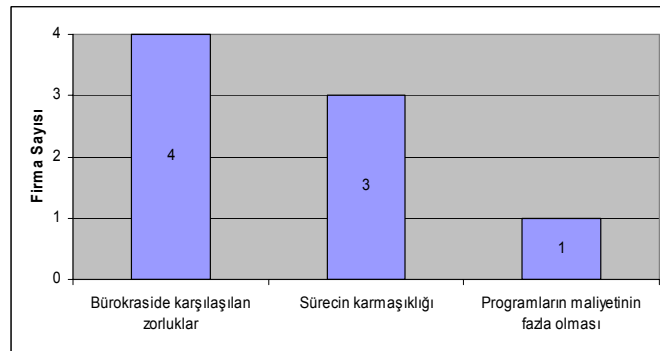
Şekil 8. Sigorta sorununun çözümüne yönelik olarak çalışılan kurumlar

Alan araştırmasına katılan 15 firmadan sadece 4'ü yabancı ülke veya Türk Eximbank programlarının en az birinden yararlanmışır. Yabancı bir ülkeye ait Eximbank programlarından en az birini kullanan firma sayısı 3'tür. Aynı zamanda bu 3 firma, Türk Eximbank programlarının en az birinden yararlanan 4 firma arasında da yer almaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. Başka ülke Eximbank programları ve Türk Eximbank programlarından yararlanma

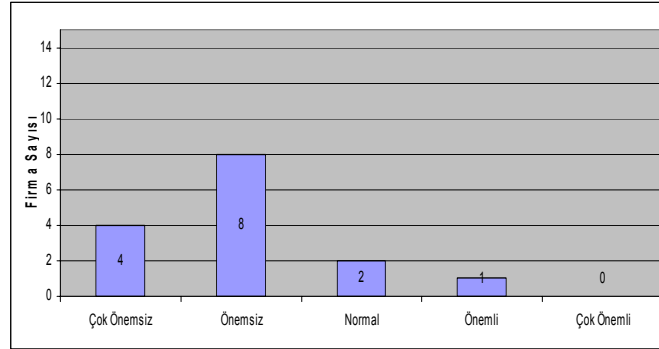
Alan araştırmasına katılan ve Türk Eximbank programlarından en az birini kullanan 4 firmaya süreçte karşılaştıkları zorluklar sorulmuştur. Şekil 10'da görüldüğü gibi firmaların tamamı bürokraside zorluklarla karşılaştıklarını, 3 firma sürecin karmaşıklığı, bir firma ise program maliyetlerinin fazla olduğunu ifade etmiştir.

Şekil 10. Türk Eximbank'tan kullanılan program sürecinde karşılaşılan zorluklar

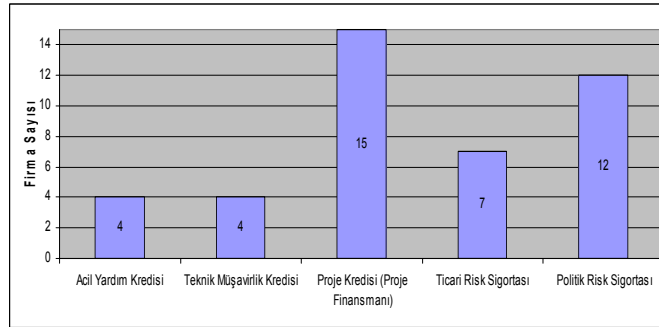
Şekil 11'de görüldüğü gibi katılımcı firmalardan 4'ü Türk Eximbank'ın Türk müteahhitlik hizmetlerine olan desteğini "çok önemsiz" olarak belirtmiştir. 8 firma "önemsiz", 2 firma "normal", 1 firmada "önemli" olarak değerlendirmiştir. Sonuç olarak, alan araştırmasına katılan 15 firmadan 11'i, Türk Eximbank'ın uluslararası Türk

müteahhitlik hizmetlerine yönelik mevcut programlarını Türk müteahhitlik hizmetlerini desteklemesi açısından olumsuz görüş belirtmişlerdir.

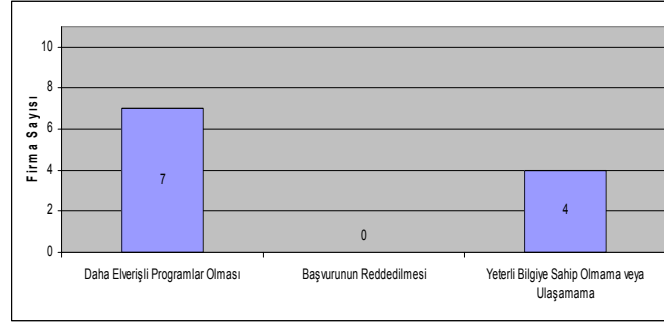
Şekil 11. Türk Eximbank’ın mevcut programlarının, uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerini desteklenmesindeki önemi

Katılımcı firmalara, Türk Eximbank’ın uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerine yönelik programlarının yeterli olup olmadığı sorulmuştur. Alan araştırmasına katılan firmaların tamamı bu soruya “yeterli değil” diyerek olumsuz yanıt vermişlerdir. Bu firmalara, Türk Eximbank’ın mevcut programları ile birlikte olması gereken programlar sorulmuştur. Alan araştırmasına katılan firmaların tamamı proje kredisi (proje finansmanı) seçeneğini işaretlemişlerdir. Bunu sırası ile politik risk sigortası, ticari risk sigortası, acil yardım kredisi ve teknik müşavirlik kredisi izlemiştir (Şekil 12).

Şekil 12. Türk Eximbank’ın mevcut programları ile birlikte olması gereken programlar

Alan araştırmasına katılan ve Türk Eximbank programları kullanmamış firmalara, Türk Eximbank programlarını kullanmama nedenleri sorulmuştur. Şekil 13’de görüldüğü gibi bu soruya cevap veren firmalardan 7’si daha uygun koşullarda başka bir kuruluşa ait program bulunmasını, geri kalan 4’ü ise Türk Eximbank programları hakkında yeterli bilgilere sahip olmama veya yeterli bilgiye ihtiyaç duyulan anda ulaşamama nedenlerini belirtmişlerdir. Bu soruya cevap veren firmalardan hiçbiri, herhangi bir program için Türk Eximbank’a başvuru yapıp ret cevabı alınması seçeneğini işaretlememiştir.

Şekil 13. Türk Eximbank programlarını kullanmama nedenleri

Katılımcı firmalara, Türk Eximbank'ın uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerini desteklemesi için önerilerde bulunmaları istenmiştir. 15 firmanın bu konudaki önerileri önem sırasına göre şu şekildedir.

- Ticari ve politik risk konusunda programların uygulamaya konulması,
- Programın kullanımı ile ilgili bürokratik ve diğer zorlukların en aza indirilmesi,
- Geçmişte belirli ülkelere uygulanan özel kredi programlarının, bütün ülkeleri kapsayacak şekilde genişletilerek tekrar uygulamaya konulması,
- Kredi maliyetlerinin azaltılması,
- Teminat mektubu maliyetinin düşürülmesi ve gerekli kaynağın devlet tarafından sağlanması ile yeni kredi programların uygulamaya konulması,
- Türk Eximbank'ın kredi, garanti (teminat mektubu) faaliyetlerinden sigorta faaliyetinin ayrılması ve bazı ülkelerde olduğu gibi sigorta için uzmanlaşmış bir devlet kurumunun sigorta faaliyetini yürütmesidir.

4. Sonuç ve Öneriler

Türk müteahhitlik firmaları yurtdışına ilk açıldıkları günden günümüze kadar, uluslararası pazarlardaki iş hacimlerini her geçen yıl artırmakta, dünyanın birçok ülkesinde faaliyet göstermekte ve her türlü projeyi gerçekleştirebilecek deneyime ve teknik kapasiteye sahip bulunmaktadır. Türk müteahhitlik firmaları, uluslararası projeler sayesinde önemli döviz girdisi, ihracata katkı ve istihdam yaratarak Türk ekonomisine önemli katkılar yaratmaktadır. Ülke ekonomisine bu kadar önemli katkıları olan bu alanda hizmet veren Türk müteahhit firmalarının karşılaştıkları en önemli sorunların, sırası ile kredi temini ve garanti (teminat mektubu) ve sigorta sorunu olduğu belirlenmiştir. Türk Eximbank'ın kuruluş amaçları arasında “uluslararası alanda faaliyet gösteren yatırımcılara ve müteahhitlik firmalarına uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması” ve faaliyet alanları arasında da “uluslararası Türk müteahhitlik hizmetleri sayesinde dış yatırımların geliştirilmesi için kredi açmak, finansmanına katılmak, sigorta ve garanti sağlamak” bulunması nedenleri ile, uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerinin desteklenmesinde Türkiye'deki tek resmi kurum olan Türk Eximbank'ın önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Oysa ki alan araştırmasının bulgularına göre, uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerinin desteklenmesinde Türk Eximbank'ın oldukça önemli bir rol oynaması beklenirken, gerçekte durumun farklı olduğu anlaşılmaktadır. Türk Eximbank'ın uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerine yönelik programlarının yeterli olmadığı ve tam olarak bilinmediği, tespit edilmiştir. Ayrıca Türk Eximbank'ın uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerine yönelik olarak yürüttüğü mevcut programlarında, bürokrasi ve sürecin karışıklığı Türk müteahhitlik firmalarının önüne sorun olarak çıkmaktadır.

Türk Eximbank'ın uluslararası Türk müteahhitlik hizmetlerine daha fazla destek olabilmesi için;

- Yürürlükteki kredi, garanti ve sigorta programlarına ait ülke, firma ve proje limitleri gözden geçirilmeli, uluslararası inşaat sektöründeki eğilimlere paralel olarak yeni ülkelere limitler tahsis edilmeli ve mevcut limitler artırılmalı,
- Mevcut kredi programları ile ilgili olarak, Türk Eximbank'ın tabi olduğu mevzuatlar ve yasalarda değişiklik yapılmalı ve/veya kredi temininde aracılık etmesi sağlanmalı ve üstlenilen projelere, projenin tamamı kadar kredi verebilmeli,
- Proje finansmanı türündeki kredi programlarını uygulamaya başlamalı,
- Geçmişte uygulanan köprü döviz kredi programlarının (acil yardım kredisi veya kriz kredisi) günümüz şartlarına uyarlayarak tekrar uygulamaya başlamalı,
- Türk firmalarının dış piyasalardaki rekabet gücünün artırılması ve gerekli desteğin verilebilmesi amacı ile sigorta programlarını çeşitlendirilmeli ve bu çerçevede özellikle politik riski yüksek olan ülkeler için tam kapsamlı bir politik sigorta programını uygulamaya koymalı,
- Uluslararası finans kuruluşları ve ülkelerin ihracat kredi ve/veya sigorta kuruluşları ile işbirliği anlaşmalarının imzalanması için gerekli çalışmaları yürütülmeli,
- Herhangi bir program ile ilgili işlemlerin daha hızlı yürütülebilmesi için Türk Eximbank'ın toplam 4 farklı ülkede bulunan muhabir banka sayısı artırılmalı,
- Türk Eximbank'ın, hem yurtiçi hem yurtdışı kurum ve kuruluşlarla olan işbirliği artırılmalı,
- Mevcut programlardan yararlanma sürecinde bürokrasinin en aza indirgenmeli, firmaların taleplerine en kısa sürede cevap verecek düzenlemeler yapılmalı,
- Türk Eximbank'ın, Türk müteahhitlik firmaları ile iyi ilişkiler kurmasının, programlarının müteahhitlik firmalarına tanıtımına ve değerlendirilmesine yönelik çalışmalar düzenlemesinin ve yeni programların uygulamaya konulması konusunda, uluslararası Türk müteahhitlik hizmetleri temsilcileri ile iletişim içinde olmasının sağlanması için çalışılmalıdır.

Kaynaklar

Avcı, Y., 2001. İnşaat Firmalarında Kredi Risklerinin Değerlendirilmesi ve Takibi, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bodur, V., 2001. Taahhüt Firmalarında Finansal Analiz ve Banka Analizine Etkileri, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Candemir, C., 2004. İnşaat Sektörü Yurtdışı Uygulamaları ve Sorunları, XVII. Türkiye İnşaat Mühendisliği Teknik Kongre ve Sergisi, YTÜ, İstanbul, 15-17 Nisan, s. 97-109.

Devlet Planlama Teşkilatı, 2001. 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı İnşaat, Mühendislik – Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, Türkiye.

Devlet Planlama Teşkilatı, 2006. 9. Kalkınma Planı (2007 – 2013) İnşaat, Mühendislik, Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri Özel İhtisas Komisyonu 3. Taslak Raporu, Ankara, Türkiye.

Engineering News Record Resmi Web Sitesi (www.enr.com)

Güneş, H., Aslanoğlu, E. ve Çelik, S., 2004. İnşaat Sektörü Stratejik Planı, Türkiye Müteahhitler Birliği Yayın No:12, Ankara.

Koca, F., 1990. Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetlerinin Türkiye Ekonomisine Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Laçın, B., 1998. Teminat Mektupları, Kentbank Eğitim Yayınları, İstanbul.

Safel, R., 2000. İnşaat Sektörü, Türkiye Vakıflar Bankası TAO - Sektör Araştırmaları Serisi/ No:21, Ankara, Türkiye.

Şenol, A., 2001. Dış Müteahhitlik Hizmetleri, XVI. Türkiye İnşaat Mühendisliği Teknik Kongre ve Sergisi, ODTÜ, Ankara, 1-3 Kasım.

Türk Eximbank Resmi Web Sitesi (www.eximbank.gov.tr).

Türk Eximbank., 2002. Ülkeler Kredi/ Garanti Programı Uygulama Esasları, Ankara.

Türk Eximbank., 2004. Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetlerine Yönelik Teminat Mektubu Programı Uygulama Esasları, Ankara.

Türk Eximbank, 2004. Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektuplarının Haksız Nakde Çevrilme Sigorta Programı Uygulama Esasları, Ankara.

Türkiye Müteahhitler Birliği Resmi Web Sitesi (www.tmb.org.tr).

Yapı Dergisi, 2005. Türk Yapı Sektörü Raporu 2005, 288, s. 54-57, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.